

108

ЧИСЛО 16  
ВИДАВНИЦТВО РУСЬКОЇ КНИГАРНІ  
В СКРЕНТОН, ПА.



# В неволі темноти.

Комедія з життя  
русько-американського народу  
у 3 актах.

Написав Єронім Мудзик.

1914.  
З УНІВЕРЗАЛЬНОЇ ДРУКАРНІ  
(Universal Printing Co.)  
SCRANTON, PA.

## Особи.

ІВАН, літ 60.

ОДАРКА, его жінка, літ 50.

МИХАЙЛО, їх син, літ 26.

ОЛЯ, его жінка, літ 20.

КАТЕРИНА, дочка Івана, літ 20.

ФРЕНК, жилиць Івана, літ 25.

БРОЦЬ, сусід Івана, літ 55.

ДОЦЯ, его жінка, літ 50.

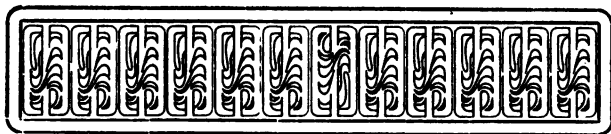
ПЕТРО, брат Івана, літ 40.

РОМАН, літ 30.

ОЛЕКСА, літ 30.

СРУЛЬ, літ 45.

Річ діє ся в закутах Америки у нашу добу. Між  
1 а 2 актом минає 4 дні, між 2 а 3 одна ніч.



## АКТ I.

Сцена представляє собою звичайну кімнату, ось таку, у яких в Америці живуть наші переселенці, тільки без ліжок. На стіні висить всяка одежа. Одні двері на вулицю, другі до дальшої кімнати. Стіл, кілька крісел. Кімната зраджує велике занедбане. У куті між іншими причандалами й мітла.

### СЦЕНА 1.

Одарка і Іван стоять по середині сцени, супроти себе.

**Одарка.** Се й затям собі, щобишь без Петра мені не вертав. А вернеш нанитий, то тям собі, що тебе жде.

**Іван.** Ну, як, таж чоловік не худоба, має свій онір, прийду до салуну за Петром, то на сухо й не остану.

**Одарка.** Роби, як знаєш, а мерщій мені назад і то з братом. Хоче діло кінчати, най кінчас, а ні то обійде ся. Мені грошій треба, хоч й гинь.

**Іван.** Певно, що треба. Робота не

їде, а як їде, то християнин не все робити годен. Так, хибань і піду. А... слухай, Одарко, ніби, на той кінець, як би вже кунтракт нині зробили, то якось випадає; ніби могорич.

**Одарка.** Не твоє діло. Ідиж за Петром, а тям на себе.

**Іван.** Го, го, у мене розум; з глузлів не зійшов (виходить).

## СЦЕНА 2.

Одарка сама.

**Одарка.** Ледво виправила я старого бандура. Нераз то і терпцю не стає з ним. Людоньки мої, чи є де бідніше сотворіне, як кождіська жінка. Скільки я зі своїм вапиклюю ся, і прощу і сварю і кулака не пожалую, нічо не поможе. Бовван, таї тільки. А ту і син мудрагель, а невістка, то раз цяця, слова не промовить, а тільки дивить ся як вовк на телята і комітує собі. Далаб я їй, та щож, синок дбає о ню... ет, нема правди на світі.

## УЦЕНА 3.

Френк і Одарка.

**Френк** (виставляє голову з бічних дверей). Іст, газдине, нема нікого?

**Одарка**. Самісінька я.

**Френк** (входить, бере сі одяг рукою в пів і цілує голосно в лице). Ось так, а тепер на другу сторону (цілує в друге). Бігте, як тебе не бачу, то вянучу і сохну, як побачу, то бим тя з'їв.

**Одарка**. Не сором вам таке казати? Я мужня жінка.

**Френк**. Що там такий чоловік! Як за цента файка. Серцю не, а як кажеш. Як раз я тебе полюбив, то пропало.

**Одарка**. Не вам мене любити! Я-ж вже не молода і лице вже не таке, як колись було.

**Френк**. Що там лице, я плюю на лице, я серце кохаю. Тільки знаєш, Одарцуню, що пити ся хоче, як грім, а ту цента нема. Пейди не можу відбра-

ти, пожичити нема де. Дай пів доляра. а принесу такої, що твої сиві очі (пригортає сі) посиніють від неї.

**Одарка.** У мене всего кводра в кишени. Нині має Петро гроші дати за той ґрунт, що від нас купус, він же на днях їде до краю.

**Френк.** То добре, буде могорич. А кводра, серденько, дай, бо умру з туги за сальоном.

**Одарка.** Сеічас принесу. Тільки уважайте, аби ви ся по пьяному з чим не виговорили. А то, знаєте, люди зараз би мене взяли на язики.

**Френк.** Я? Аби мені язик покрутило, єсли-б я кому що сказав. Го, го, го, я не хлоп, я джентельмен, скорше мене повісять, а слова від мене ніхто не почує. Ну, мерщій, давай центи. (Одарка виходить).

#### СЦЕНА 4.

**Френк сам.**

**Френк.** Тфу, волівби я чортяку у

саму пшкву поцілувати, як отсю погань.  
 А що-ж вдієш? Їсти дасть, цент, хоч  
 послідній, а дасть, і так латає: хрестя-  
 нин біду. Вона вірить в мою любов, а  
 я в єї шароги і кводри.

### СЦЕНА 5.

Входить Одарка.

**Одарка.** На силу назбирала пів  
 доляра. Ось вам, коли конечно треба.

**Френк.** Спасибі. Я все кажу, то  
 такої зірочки, такої пташки, такої зо-  
 лотої стріткарочки, як ти, Одарцю, і  
 під сонцем нема. Так, оставай здорова  
 (скоро вибігає).

### СЦЕНА 6.

Одарка сама.

**Одарка.** І яка се нечиста сила у  
 тому коханю? Хлопець молодий і як  
 мальований, а залюбив ся в мені до  
 невтямку. Ніби то кажуть, що гріх, а  
 щож робити, коли з таким гріхом якомсь  
 добре і солодко. Ну і не видно нікого  
 з наших. Синок з невісткою десь певно

по читальнях лазять, а старого єще не видно. Ей, щоби тільки Петро покінчив діло, то хто зна, як буде. Добре Френк каже, що не бідувати менї так.

### СЦЕНА 7.

Входить Доця.

**Доця.** Слава сусу, кумусенько.

**Одарка.** На віки сла, кумцю. (Підводить єї до крісла). Зробіть ласку, єсдайте! (єсдають).

**Доця.** Кумусю, я до вас просто від Сруля. Кажу вам кумендія. Позасєдали разом, ваш і мій і Петро і підслїпуватий Криворучка і пють вам до неєтямку. Я до свого делїкатно, по божему, а сказив ся-б ти, пнянице, абись оєлїп, як твій кум, що з тобою рило мочить, а він, кумо, злодій окаянний, мене, вибачайте, в лице, (Плаче).

**Одарка.** Я своєму наказувала, не не смїй пити. Но зайду я сама за ним, чекай небоже, дам я тобі!

**Доця.** Підім кумцю. А, що ми, бід-



ні невісти, не маємо перенести. Як день, так і ніч тернимо та плачемо. (Плаче).

**Одарка.** І потіхи ніякої (плаче).

**Доця.** Ні розрадоньки, кумо. (Плачуть обі, очі закриті запасками).

### СЦЕНА 8.

Входить на послідні слова Френк і стає тихо по середині і обіймає обі руками за шиї.

**Френк.** А може й найшла-б ся потіха. Ха, ха, молодички і плачуть. Цур на плач, поки ми молоді.

(Доця і Одарка, обі, наче-б удивлені, обертають ся до него).

**Доця.** Там то раз налякали.

**Одарка.** Най би так наші хлопці таке узріли.

**Френк.** Що там хлопці! Аби ми здорові жили. А, ось і потіха (витягає фляшку). Вип'ємо.

**Доця.** А деж би я пила? Я з роду не вживаю. Хиба, як вже мене дуже замлоїть.

**Одарка.** А тепер вас від жалю не млоїть?

**Френк** (за той час приніс чарку і наливає). Ну, до вас і до ванших чудних очий! (сніває).

Чудні очи, хто вас знає,  
Той вас щиро покохає,  
Чи то в Доці, чи в Одарки  
Висьте гідні вічно чарки.

**Доця.** Страх, як то ладно (приймає чарку з рук Френка і це). До вас, кумусенько.

(Френк подає дальше Одарці).

**Одарка.** А все я кажу, що нема біднійшої товарини на світі, як жінка. Ну, на здоров'є всім, а нашим п'яницям на безголов'є. Аби світа не виділи божого (не).

**Доця.** І я так кажу (плаче).

**Френк.** Гей, баби, показали ся, чи що? Лихом об землю, чого плакати (обіймає їх, як передше).

**Одарка.** Певно, кумо, як мені хто

в дорогу влізе, я єму кулаком між очи, хай знає!

**Френк.** Таке то й люблю.

**Доця.** Ходім, Одарко, поступимо до мене. Там старий має єще одну фляшку розольки, ходім, на злість виписьмо, я єму покажу, що горівки у себе терпіти не буду. (До Френка). І ви панничу, ходіть (усміхає ся до него).

**Френк.** (Незнатно цілує єї). Хиба підведу вас.

(Всі виходять).

## СЦЕНА 9.

По хвили входить Михайло і Оля, обое чисто убрані, по недільному.

**Михайло.** Стыд і ганьба! На старі літа впускати в хату якогось волоцюгу і єще по вулицях водити ся з ним.

**Оля.** Михайле, се не наше діло судити. Може злого в тім нічо нема, тільки, що люди сміють ся.

**Михайло.** А там скажуть, що всі кури родом чубаті. Той Френк, то про-

сто гольтїнака і кінець. Нічо не робить, людий обдурює, що слово то нова брехня і сидить тутки вже три місяці даром.

**Оля.** Не наш хлїб їсть, не нарікаймо.

**Михайло.** Як не наш! Мало лїт наробив ся я на них. Таж тато тільки деколи роблять, та яка їх робота? Кейда на службі, та вона не дасть на дїм ні цента. Ой, надоїло мені то жити серед темноти і грїха.

**Оля.** Потерпи до часу. Ти знаси, що і я не мало мушу терпіти.

**Михайло.** Я знаю се і воно мене найбільше болить, що так невинно чїнають ся тебе.

**Оля.** Се-ж звичайна доля невістки. Оставити їх, значить ся, зіпхати їх живими в яму. А в Бозї надїя, що й утухату може блиснути луч лїпшої долї і зарево просвіти.

**Михайло.** Хто-б не рад тому! Но як довго приходить ся на то ждати.

Д в о с н і в,  
(на арію: Віють вітри).

Темно в коло, лячно в коло,  
ніч нас покривас,  
Серце тужить, серце вяне,  
як на се згадає.

\*

Світ науки, луч просвіти,  
він для нас незнаний.  
Блудить брат наш, світом нудить,  
глуhotoю п'яний.

\*

Доле наша, злидна доле,  
встань і відміни ся.  
Руський роде, ти просни ся  
і добра учи ся.

\*

Тільки в труді і науці  
є життя основа.

До просвіти, Русе Мати,  
все Ти будь готова.

(По співі).

**Михайло.** Мало хто у нас о тім  
знає і хоче знати. Я, Олю, маю зайти

еще до Семена, бо-ж маємо рішити читальняні діла. Хиба ходи зі мною, а потім вернемо на вечерю. (Відходять).

### СЦЕНА 10.

По хвили входять Кейда і Френк.

**Кейда.** Хто би Вам там вірив! Ви, що скажете, то инакше. Коли ви правду говорите?

**Френк.** Я вам скажу правду. Коли я скажу „бігме“, то брешу, але як скажу „далебіг“, то бігме, що правду кажу.

**Кейда.** А се, що ви мені на дорожі казали, то також правда?

**Френк.** Бігме, що так! (Підводить її до зеркала). Дивіть, яка з нас хороша пара. Зі свічкою красної не найдете (цілує її).

**Кейда.** Дайте спокій, я не люблю того.

**Френк.** Як же буде?

**Кейда.** Або я знаю як?

**Френк.** Ти, дівчино, май розум,

коли щастє лучає ся. Я не простий хлоп, я всі школи кінчив. Тільки слухай мене. Поїдемо до Нью Йорку, я дістану роботу в банку, за яких трийцять долярів на місяць. Піду там щодня на яких дві—три годині, а потім все з тобою, при твоім серденьку, мій ти голубе синій. (Пригортає єї і ділує).

**Кейда.** А бо я знаю, як? Щоби ту весіле, то нехай там; поїхати далеко. хто зна, що може вийти з того?

**Френк.** Ох, яка ти невірна. Там тільки прийдем і до кєндза. Гавтомобілом поїдеш до церкви. А гості, які будуть! Тут всі стануть відраджувати, звичайно з заздрости, відволікуть, а тут піст: Ні, Кейда, як не хочеш, щоби я зівяв, як той хабаз при дорозі, то послухай мене.

**Кейда.** Сама не знаю, що робити. А гроші конечно треба уперед слати?

**Френк.** Депазит мусить ся дати уперід. За то яке місце у першому банку.

**Кейда.** Я маю півтора сотки у банку. Щоби знати, що то напевно...

**Френк.** (Клякає перед нею). Я присягаю тобі на все, на моє сумління, на мої латані чоботи, що все буде, як слід. Від нині ти моя жінка, а за два дні ксвндз остатнє скаже слово (встас). Тільки нікому ні слова.

**Кейда.** Ну, то прийдіть завтра рано до мене, я вам дам книжку, возьміть, що треба і відіпліть, аби тільки зради якої не було.

**Френк.** Кейда, я гонорний чоловік (обіймає і шепче їй до уха).

## СЦЕНА 11.

(За сценою голос Івана): Та чого хочеш, навіжена.

(Голос Одарки) Чекай, я тобі покажу, чого я хочу.

**Френк** (до Кейди). Анї слова нікому!

(Вбігає Іван, за ним Одарка).

**Іван.** Як не самовита, кидає ся по шинках на чоловіка.



**Одарка.** Мало тобі, то єще більше приложу. Казала я, не сиди, не пий, а Петра приведи. А він, стара собака, на трост бере і напиває.

**Іван.** Часами і випити годить ся. А чіпати свого рідного чоловіка у салуні, то паскуда. Хто голова в гавзі, ти, чи я?

### С п і в

(арія: Як я була молодиця).

**Іван.** Добра жінка не лютує  
І за клопом не пантрує,  
Сидить в хаті і чекає  
Чи муж з коршми не вертає<sup>2</sup>

**Одарка.** Добра жінка має дбати,  
Щоби муж тримав ся хати,  
А не хоче? Вражий сину,<sup>2</sup>  
Затягну тя за чуприну.

**Всі.** За чуприну не годить ся,  
Бо від того клоп казить ся,  
І казить ся ще і лає,<sup>2</sup>  
Як до дому повертає.

**Одарка** (рівночасно).  
Най казить ся, най і лає,  
Но до дому най вертає.

**Іван.** А я, бачиш, не чваню ся,  
Но і жінки не бою ся,  
Нехай тільки попробує, 2  
А спізнає і почує.

**Одарка.** Тю, тю, дурню, ти чваниш ся  
Що, ось, жінки не боїш ся,  
(Хватає мітлу) Маєш тутка, ще раз маєш,  
Тепер жінку спамятаєш.

(Іван митьком вліз під стіл, Одарка  
птуркає там мітлою, по хвили умучена  
кидає мітлу і виходить на середину сце-  
ни).

**Іван.** А ти, жінко, стрепени ся,  
А ти, жінко, схамени ся,  
Не вжеж мене зачіпатп. 2  
Я господар тої хати.

**Одарка.** Знай же, мужу, стрепени ся  
Знай же, мужу, схамени ся,  
Тепер будеш добре знати, 2  
Хто господар тої хати.

## СЦЕНА 12.

Входить Проць, захмелений.

**Проць.** Хе, хе, хе, свате Іване, а  
ви що під столом робите, хе, хе, хе.

**Іван** (вилазить). Кводра впала, треба було підняти.

**Проць.** Хе, хе, хе, буде на пиво.

**Одарка.** Сказали би ся ви з вашим пивом. Ні не будете пити. Френк, зробіть ласку, збіжіть до Сруля, нехай дасть на мене два пайнти виски, а пива не хочу у мому домі.

**Проць.** Хе, хе, хе, Сруль і сам ту йде і Петра веде. Тільки Петро трохи тес, ніби так, хе, хе, хе (сідає).

**Одарка.** Слухай, старий, ти мені до нічого не мішай ся... Або купує ґрунт, або ні, а гаяти ся мені з ним нема коли.

### СЦЕНА 13.

Входить Сруль і Петро.

**Сруль.** Ну, ми прийшло.

**Петро.** На силу таскають чоловіка (сідає).

**Сруль.** Слушайте, Іван і ви, Одарке. Ваш брат Петро, воно їде до краю і хоче купити від вас вашу частку, там, в краю.

**Одарка.** Що там довго говорити. Нехай кладе гроші на стіл і кінчено.

**Петро.** Гроші у мене є, то скор! Лиш скільки ви хочете?

**Сруль.** На що питати? То вже зроблене всьо. Ти, Петре, даш сто долари, а вони тобі папір, на маєш. А могорич на половину.

**Іван.** Грунт в двоє більше вартує.

**Сруль.** Що вартує! Бери єму на плечі і неси тутки. Таке меци. Ну, згода?

**Одарка.** Давно була-б згода, аби гроші були.

**Петро.** Давайте кунтракт, то будуть гроші.

**Кейда.** Тату, таж там і наша частка.

**Одарка.** Не пащекуй! Поки отець, мати, тутки, то нема тобі ніякої частки. Чула?

**Сруль** (ставить фляшку на столі). То най стоїть. Наперед бізнес. Нам не

треба іти до мого офіс, я буду ту кунтракт робити. Френк, ти будеш писало, я тобі дармо не схочу, іди принеси пейпер, інк і перо! На маєш десять центи. А не пропий.

(Френк виходить).

**Іван.** Що правда, то жаль ґрунту.

**Проць.** Хе, хе, хе, певно, що жаль.

**Одарка.** Що там жаль, аби ми здорові були.

**Сруль.** І грошики мали. Сотка, то цілий банк.

**Іван.** А все земля землею, з неї ніхто хлопа не скине. Можебись. Петре, що накинув.

**Петро.** Анї цента. Гондерт далерс кеш, невер май, дацо-ол, джізус-крайс, годегел!

**Сруль.** Два згоди нема!

**Френк** (вносить папір, чорнило, перо і приступає до стола). Гей, постерайте тутки!

**Одарка** (запаскою обтирає стіл).

**Френк** (сїдає за стіл, всі его окружують).

### С п і в

(на арію: Щож я буду бідний діяв).

Пиш писарю жалібненько,  
 Пиш писарю наш дрібненько,  
 Хай земличка не почує,  
 Що їй другий вже купує. 2

\*

Пиш писарю, ми підпишем,  
 Могорича не залишим.  
 Най земличка не голосить,  
 Що роса на ню не росить. 2

(Серед співу Проць стягнув зі стола фляшку і дудлить з неї).

(По співі).

**Сруль.** Ну зачинаймо. Френк, пиши! (Френк мачає перо, а чорнило капає ему на папір, він злизує язиком).

**Сруль.** Чихо, ша! (диктує). Контракт купна і віспржедарже!

**Френк** (повтаряє). Спржедаже!

**Сруль.** Чи гїт. Ти, свиня, не пиши, „си гїт“!

**Одарка.** Страх, як мудро.

**Сруль.** Я, подісани, пан Ян Держиморда, син... (до Івана) як твій тато був і мама?

**Іван.** Тато Терешко, а мама Гапка...

**Сруль** (диктує). Син, з тата Гапка, з маме Терешко, вуродзони в Сорокові, від Бімковського повіта, ні разу з криміналом не карани, в військєм не служив, я з моя жінки, Одарки Цапихє, я буду спродати... Помало, все а гїт? (дивиться на письмо). Що то є? Чого то інк так кашнуло і ту і там, то не гїт. Так, а зой, я буду спродавати... Тепер ти, Петро, ходи ту, то тепер ти... (Петро опиравє ся о стіл і перевертає чорнило).

**Сруль.** Що то є, хлоп то все свиня. Чого ти то вивернуло?

(Кейда скоро хустинкою стирає чорнило, і небачно ховає хустинку до кишені).

**Сруль.** А си гїт! Трошки похляпане, то ніц, воно єще лїпше. Ну, ти,

голий панич, пиши, (диктує)... буду спродавати на мій брат Петро Держиморда... так, морда, що воно тото морда їде до старе край. То я єму буду продати моє частке ґрунт, по тате і маме, за сто долари з американьске кеш, на віки, віки, аж до мого і його і моя жінка Одарка Цаниха смерти.

(Одарка плаче в голос).

**Сруль.** За то ґрунт Петро платить кеш, гондерт далерс. А я, Іван з власне рука підписую то контракт, що його писав нан Сруль Злодій, я йому підписую з праве руки з хрестик, при швидки. Петро Держиморда заплатило сто даллер, а за фатиґе пану Сруль двацять даллер.

**Петро.** Ти сказив ся, ци що?

**Сруль.** таке право, така таксе! На що я маю канцеляріє? Га? Ну, Петро, ти плати і будемо підписати. Френк, ниши, з яке то день було.

(Петро скидає черевик, панчоху і



витагас з неї гроні, числить, решту назад ховає).

**Сруль.** Ну, Іван, давай рука до пера.

С п і в.

**Всі.** Гей, Іване не журися,  
Гей, Іване, підпиши ся,  
Най землиця не банус,  
Що Петро єї купує.

(Іван з трудом робить знак на папері),

**Сруль.** Тепер Одарки Цап.

**Одарка,** Присясти, що бою ся (підходить до стола, Френк ніби для помочи обіймає єї в пів, вона робить знак).

**Сруль.** Петро, гроні, ну! (числить). Я за своє не бою ся, я маю час! Ту, Іван, маєте сто доляри, то ваше. Ти Петро, підпиши собі, чекай, ту, (до Френка) Френк, покажи єму, ну так. То вже все гіт. А за швидка, то я підпишу і Френк, то вже потому.

**Френк.** Аж зіпрів я.

**Кейда.** Чекай, я тебе обітру (скоро, не тямучи, витягає хустинку і обтирає его так, що він цілий замараний чорнилом).

**Проць.** Хе, хе, хе, а то що стало ся?

**Одарка.** Сказила ся дівка.

**Френк.** Паскудний кавалок.

**Сруль.** Ну, ну, писок сму ся зітре. (Одарка обтирає его ручником; Сруль бере папір з собою).

**Сруль.** Гроші сховайте, а як ні, то давайте на мій банк.

**Одарка.** І в дома є де сховати (бере гроші за пазуху).

(Френк відходить обмити ся; Кейда за ним).

**Іван.** Та тепер хиба могорич.

**Сруль.** Я приніс, де є?

**Іван.** Жінко, ти сховала флянку?

**Одарка.** Дивіть, на очі не виділа. Таж на столі вона стояла.

**Сруль.** Я не знаю, хто украв. Я

не маю коли. Я йду. А ти, Петре, приходи за шифкарте. (Виходить).

#### СЦЕНА 14.

Ті самі, без Срули, Френка і Кейди.

**Петро.** Ну, як, де трінк подів ся?

**Одарка.** Чи я знаю? Може ти, Іване, сховав? О, ти майстер до того!

**Іван.** Абим до смерти в губі ні каплі не мав, як я видів.

**Одарка.** Чув хто таке. видите раз.

#### СЦЕНА 15.

Входить Френк і Кейда.\*

**Іван.** Ти, мой, писар, віддай виску. Ту другого такого цікавого нема, як ти.

**Френк.** А ви що, хочете по зубах? Кого ви злодієм робите?

**Проць.** Хе, хе, хе, беруть ся до панничів.

**Одарка.** Та, по якому, щоби в хаті нічого лишити не можна. А Френка не чіпайте ся. Коли-ж міг взяти, як писав.

**Проць.** Хе, хе, хе, певно жид взяв, він цікавий на таке.

**Френк** (підійшов несподівано до Проця і витягає фляшку до половини вже порожну). А то що?

**Іван.** Ніби кум, а злодій.

**Проць.** Хе, хе, хе, бігме, не я. Певно хтось підложив.

**Петро.** Тобі би за то зуби вибити. Ну памятай собі. Як би не то, що ми оба разом в лавоні сідили, то я би тебе научив. Най там, зачинай, Іване!

(Френк сідає і що хвиля моргає очима то на Кейду, то на Одарку. Іван зачинає почастинок. Петро вишив і співає).

## С п і в

(арія: Звичайна коломийка).

**Петро.** Не буду я, добрі люди,  
По шапах робити,  
Буду в краю курку їсти,  
Мід, горівку пити.

**Всі** (на арію: Верховино)

Поїдем там у рідний край,  
Вступили в корчемку на пиво,  
Тоді то там на нас згадай  
І пий сивуху щасливо.

\*

**Петро.** А як баба не захоче

Варити по панськи,  
Я заїду межн очн  
По американськи.

\*

**Всі.** Милійше там, лїпше, як тут,

Достаток хлїба і сала.  
І люди там весело шють,  
Щоби недоля пропала.

(Коломийка).

Випєм чарку на охоту,  
А за тим поправим,  
Всяке горе і турботу  
На боці оставим.

**Іван.** Пий, брате Петре, до мене,  
таж ми два братя, як двос очий в голові.

**Одарка.** Або музиків давайте, або що, бо так мені на серці тяжко, що аж гей!

**Проць.** Хе, хе, хе, і мені так.

**Петро.** Ґрунт мій, ваші гроші, дац олрай. Ставлю кек пива, знайте пана.

**Проць.** Хе, хе, хе, мудро каже.

**Френк.** Гурей, містер Піт!

**Петро.** Що ти мені „пїтаєш“! Диви, бома, свині зі мною нас, чи що?

**Одарка.** Чого-ж ви хочете від него? Зле вам, що кунтракту написав, га?

**Петро.** Я нічого не кажу: Нехай собі живє, і свиня також хоче жити. Наливайте! Буду пити аж до ранка.

### СЦЕНА 16.

Входить Михайло і Оля.

**Проць.** Хе, хе, хе і молоді прийшли.

**Михайло.** Чи се правда, батьку, що ви продали Ґрунт?

**Одарка.** А як продали, то що, тобі яке до того діло, га?

**Михайло.** Кому ж-ж діло, як не мені? На що ж я давав вам все гроші, як не на той ґрунт?

**Іван.** Ніби так, та інакше вийшло.

**Одарка.** А їсти тобі хто давав, як ти був малим щенюком?

**Михайло.** Ви, мамо, відзивайте ся до мене, як до чоловіка.

**Одарка.** Овва, що мені зробиш? Може станеш бити? Добре тебе жінка научила, бодай не сконала.

**Оля.** Чого ж ви від мене хочете, чим я винна?

(Френк і Кейда виходять до другого руму).

**Михайло.** Досить вже того. Ні я вам нічого не зробив, ні вона. На вас ми обоє робили, не на себе. Я остатки давав, а за мою працю ви себе труктою поїли, а жида збогачали. Той кусник землі давно мій, бо я єго сплатив. Та більше глузувати над нами не будете. Оставайте самі з темнотою, плюгавте

в собі образ божий, нехай за вас і через вас всі висмівають руський рід. Я з жінкою виберу ся нині-завтра з того дому, робіть самі на себе. Ходи, Олю, не нам тут місце.

(Михайло і Оля відходять).

### СЦЕНА 16.

Ті самі без них.

**Одарка.** Іди, йди, зломн губу! Том-ся доховала. А все через тебе, старий! З малку було бити і мордувати злодія!

**Петро.** Ви ся сваріть, або ні, а я хочу пити, дацо-ол! Ходіть до Сруля, я трітую.

**Іван.** Хиба ходім.

(Іван, Петро, Проць відходять).

### СЦЕНА 17.

**Одарка** (сидить при столі). Ох, аж дихати не могу. (Бере фляшку і глядить до світла). Все випили, бодай ся показали... Рідної матери гунцват не пошпанус.



## СЦЕНА 18.

Входить Кейда.

**Одарка.** А Френк де?**Кейда.** Вам що до Френка. Чи ви, мамо, сказали ся, чи що, при людях завертаєте на него очима, та встид, ганьба, за то. Чи ви дівка, чи що?**Одарка.** І ти єще будеш пащекувати? Та я тобі кости поломлю. (Хватає за мітлу, але Кейда видирає і кидає в кут).**Кейда.** Ну, ну, бук два кінці має. Мама, не мама, а в Америці мами нема. Дивіть, хлопця ся старій захотіло (вбігає).

## СЦЕНА 19.

**Одарка.** Ой, гину, конаю, шляк мене трафить. То раз діти. Ой, ой, о-мліваю.

## СЦЕНА 20.

Вбігає Френк.

**Френк.** Що таке?**Одарка.** Френцуню, соколику, голу-

бе мій, омліваю, аї, або виски, або води...

(Френк виливає на ню горня води).

**Одарка.** Янголику мій... ой... поцілуй мене...

**Френк** (до сцени). Пси-б тобі пивки лизали, не я...

**Куртина спадає.**

## АКТ II.

### СЦЕНА 1.

Кейда і Френк.

**Кейда.** Я тільки на хвилюку забігла. Що-ж, післав ти гроші?

**Френк.** Єще не відібрав з банку. Не було коли. Так завтра вечером ідем?

**Кейда.** Не знаю сама, як і що. Я-кось мені так дивно. Або-ж я не дівка, як другі, чому утікати з відсіля?

**Френк.** Говори до гори! У мене часу нема гайти ся. На віщо мені водити ся ту три неділи, коли там раз два, не оглянеш ся, а вже й по весілю. А й нан директор банку хоче бути на весілю.

**Кейда.** Все би воно ліпше ту було.

**Френк.** Хиба ти сліпа, не видиш, як твоя мати за мною сліпаками водить. Єще якої біди натворить тутка на весілю.

**Кейда.** Такі то мами тепер. А на

злість їм поїду, нехай пукне з зависти, як увидить наш пікчер.

**Френк.** Лахів багато не треба. Я тобі все покую по панськи, калан з лисячим хвостом, бо тепер так носять. А їсти будемо як пани, штейк з цебулею і айскрим з кечепом.

**Кейда.** Як так, то так. Я завтра зійду зі служби і ту зайду, а вечером поїдем.

**Френк.** Так, то розумію (цілує єї).

**Кейда.** Забарила ся я, а там мої жиди казять ся, єще обірве що з пейди. Ходім чим нвидне. (Виходять).

## СЦЕНА 2.

Входять Іван, Одарка, Доця.

**Одарка.** Кажи собі, що хочеш, а гостини робити не буду.

**Іван.** Як-же так. Брат їде до краю, тож попращатись треба.

**Доця.** Сама річ, бо приїде там, то висмівати вас буде.

**Одарка.** Людоньки, кого гостити.

Таж він три дні п'яний, як колода.

**Іван.** П'яний не п'яний, а брат братом, все своя кров. Гроші у нас, фалабу, є.

**Одарка.** А не діждеш ти, щоби я рухала ті гроші. Вони мої і більш не рушу я їх. До банку віддам. Хочеш гостини, то йди, шукай гроший.

**Іван.** А де-ж найти? Хиба в Петра поживчу. Коби знати, де він є?

**Доця.** Куме, з моїм Процем до Сруля пішли.

**Іван.** Хиба-же так, то й я за ними.

**Одарка.** А не запий ся на смерть, памятай собі.

**Іван.** Або-ж я з таких? Або-ж я тебе не шаную?

С п і в.

**Іван.** Чи я тебе, жінко, може  
не шаную?

Чи я може, жінко, за домом ночую?

Ой, жінко, жінко, жінко не дивуй,

Тай твого Іванця, та твого Іванця  
поцілуй!

**Одарка.** Чи ти, мій Іване,  
 блекоту обів ся?  
 Чи ти, мій Іване, на старість сказив ся?  
 Ой, мужу, мужу, розум чейже май  
 І з очий чим скорше, і з очий чим  
 скорше ісчезай!

**Разом всі троє.**

Де муж таї жінка за чуби все ся дуть,  
 Де в ранці, в полудне, у вечір в купці  
 пють,

Там чорт їх не минає,  
 І там ся називає  
 Справдїшний пекла рай. 2.  
 (По співі).

**Одарка.** Кумусенько, підіть і ви,  
 то й вашого витягнете, инакше Петре  
 не піде. А ти, старий, богато не сішай  
 ся, гальон виски буде досить.

**Доця.** Ходіть-же, куме!  
 (Іван і Доця виходять).

СЦЕНА 3.

**Одарка** (сама). На силу позбула ся.  
 Ну й лекше в хаті. Синок виніс ся, не-

вістка на очах не стає. Тільки, де то Френка нема. Бідака, єще й не обідав нині. Добрий хлопець. По руках мене цілує, зіркою називає. Коби так за молодих літ було. Е, або то що, я стара? А старі не люди?

#### СЦЕНА 4.

Входить Френк, а побачивши Одарку, цофає ся і входить голосно плачучи.

**Френк.** Ой, ой, головонько моя бідна.

**Одарка.** А тобі що, дитинко?

**Френк** (сідає). Ой не питайте, ой, ой, ой.

**Одарка** (стає коло него). Скажи, сердечний, що ся лучило?

**Френк.** Померла, померла!

**Одарка.** Господи, хто такий?

**Френк.** Рідна моя мамуня. Одну я мав, а ту прийшло письмо, що взяла, натягнула ноги, й умерла. А хто єї там поховає і за які гроші?

**Одарка.** Ой, аж в печінках мене

заколело. Та хто казав, що взяла й померла?

**Френк.** Письмо мені прислали. Ні на похорон післати, ні душеньки єї святої чим помянути. Мамусенько моя рідна...

**Одарка.** Не плач, соколику, мій голубику дорогий, не плач, бо я не витримаю (плаче).

**Френк.** Мамусенько моя!

**Одарка.** Френцуню мій!

**Френк.** А хто-ж мене потішить?

**Одарка.** А я тебе потішу.

**Френк.** Хто мене поратувє?

**Одарка.** Я тебе поратую.

**Френк.** Хто мені дасть десятку?

**Одарка.** Я тобі дам десятку.

**Френк** (вже без плачу, пригортаючи єї до себе). Даж, але не брешеш?

**Одарка** (гладить єго). Дам, серце, тільки не побивай ся.

**Френк.** А я пона наділю, за єї душечку поставлю свічечку й на похорон



пішлю. Ну, давай скорійш, поки нікого нема в хаті. Де у тебе гроші?

**Одарка.** Ось тут в скринці, під замком. Не дай Біг, аби пропали. Видиш, Михайло виніс ся, то й гроша в хаті треба. (Витягає з кишені ключ, відчиняє скринку, бушує у ній, витягає десятку, скринку замикає, ключ держить у руках). На-ж тобі, маєш, до-робиш ся, віддаш. Я-б тобі неба прихилила.

**Френк** (одною рукою бере гроші, другою держить другу руку Одарки, пригортає її до себе і цілує). Моє ти, не знати що, мій голубе сизий.

**Одарка.** Не цілуй. Бій ся Бога, що-би хто не заздрів, а то людська обмова буде.

**Френк** (дуже обережно відбирає їй ключ і дає другий). Хотяй би й весь світ видів, зась кому до того, я тебе люблю і кінець.

**Одарка.** Гріх таке казати. А ти і

не їв ще нічого. Скажи, що тобі, чи штейку, чи порчансу, чи може балони? (При тім ховає ключ в кишеню).

**Френк.** Ні, не буду я їсти. Піду по мамі плакати. Хибабисьте ковбаси усмажили, то може-б від жалю покушав.

**Одарка.** Як ковбаси, то ковбаси, збігну до бучера. (Вибігає).

### СЦЕНА 5.

**Френк** (сам). Аби ти тільки літ прожила, скільки разів мені вже мама умирала, тобі вже було гаразд. Де, як де, а ту заробок найде ся. А там шукай вітра в поли.

### СЦЕНА 6.

Вбігає Сруль.

**Сруль.** Петра тут нема?

**Френк.** Нема!

**Сруль.** Де воно пропадає? Я єму купило все файн на дороге, чому воно ходить по всі шинки, а не сидить в мене? Ти, Френк, слухай! То дурне бабе, воно має сотку, а гундерт даллер. То

ти єму намов, щоби воно дало ті гроші на мій банк, я тобі дам за то геф-тен даллер заробити.

**Френк.** А де-ж вона мене послухає?

**Сруль.** А кому послухає, як не тобі? Воно на тебе собі дивит, страх дивит. То таке старе бабе, воно собі напє то і думає, що має вісімнайцять літ. А той Петро, то наскудне має натуре.

## СЦЕНА 7,

Входять Іван, Доця, Проць.

**Сруль.** Що то у вас свято, що нічо не робите?

**Проць.** Хе, хе, хе, чому не робимо. Робимо.

**Сруль.** Що ви робите?

**Проць.** Хе, хе, хе, Петра глядимо.

**Сруль.** І я єму шукаю. А де воно є?

**Іван.** В шинку.

**Сруль.** Як то в шинку? А в котре?

**Іван.** Коби ми знали, де, самі-б там зайшли.

(Проць сїдає і дрїмає).

**Іван.** Слухайте, пане Срулю! Знаєте, що Петро їде. Треба би гостину справити. А ту цента нема.

**Сруль.** Чи ти ся сказило? Та-ж ви маєте ціле сотке.

**Іван.** Не хоче баба міняти. Каже, цілу до банку дасть.

**Сруль.** А у мене не є банк?

**Доця.** Таки казали, що до вас дадуть.

**Сруль.** Я не вірую на то. Хиба вона саме скаже.

**Іван.** Чому би не сказала! (кличе) Одарко, де ти! Ходи скоро тутки!

**Одарка.** Нема колп, ковбасу смажу. Як є діло, то ходи сюда.

**Іван.** Зробіть ласку, пане Срулю, ходіть!

**Сруль.** Я добрий, я піду, чому ні.  
(Іван і Сруль відходять).

## СЦЕНА 8.

Френк, Доця, Проць, той спить.

**Френк** (обходить Доцю з заду, за-

тикас їй очі і цілує; та ніби боронить ся). Пст, тихо, нехай старий спить.

**Доця** (відзиває ся, ніби засоромлена). А вам що ся стало, цілувати ся хочете?

**Френк.** Хорошу молодницю поцілувати, то не гріх. То все, Доцю, з жалю. Тато мені померли, нині письмо прийшло. А в мене ні цента одного, хотьби на мшу дати. Пожич, серце, хотьтй пятаку. Бігме, що віддам, а я-ж тебе так люблю (пригортає сі).

**Доця.** Френцуню, з душі бим дала, та у мене ні дудки нема. Старий має мати яких пару центів, та при собі носить.

**Френк.** То пожич собі від него. Видиш, як солодко дрімас.

**Доця.** Йой, а як би прокинув ся?

**Френк** (дуже тихо). А що-ж, жінці пожартувати не можна, та єще за душу мого тата? (Насильно підводить Доцю до Проця).

**Доця** (тихесенько). Ой бою ся! (всуває руку Процеві до кишені і витягає пулярес, отверає, виймає два долляри, дає Френкови. Вкладає пулярес Процеві до кишені, той простягає ся і мурмочить що-то під носом).

**Доця** (відзиває ся). Ой, як бє ся моє серце, ой! Всего мав сім долярів, вже-ж не можна більше взяти.

**Френк.** Добре й то і на, маєш (хватає сі в пів і цілує).

(В тій хвили за сценою чути голос Сруля): Ну, ну, Одарка, я вам крикну, вивайт!

**Проць** (по словах: „вивайт“, підскакує, протирає очи і видить, що Френк цілує Доцю). Тфу, огида! Хе, хе, хе! Та ти, хлопче, мою бабу цілуєш? А вже-ж сі, заслиняної, й пес би не лизнув; хе, хе, хе.

**Френк.** То на жарт, дядьку, я пробував, чи від неї горівкою на тягне.

**Проць.** Хе, хе, хе, а нехай там тебе...

## СЦЕНА 9.

Входять Іван, Одарка, Сруль.

**Сруль.** Аби ви знали, що я добрий, ну, маєте тутки п'ять даллерс на тото хазер, чи що там, а вудки й пиво то осібно у мене.

**Проць.** А нехай тя там, хе, хе, хе.

**Іван.** Що вам, Процю, свило ся, що?

**Доця.** Що там дурневи приснить ся.

**Одарка.** Так, ти, Іване, ідїть з кумом за паном Срулем і принесїть, що треба, а я з кумою купимо що на закуски. Як попрацати брата, то попрацати, най здоровий не вертає.

## С п і в

(арія: Ми в луг підем всі з косами)..

**Всі.** Хто до краю повертає,  
Най розкаже там,  
Як ся тутки проживає  
Всяким темнякам.  
Що за морем так, як слїд, 2  
Прославляють хруня рїд.

**Сруль.** Ай вай, як то ладно.

\*

**Всі.** Темняками ми остали,  
Хоч над нами день,  
І тому нас всі назвали  
Мудрими, як пень.  
Нас, як хочеш називай, 2  
Тільки нас не зачіпай.

**Сруль.** Так має бути, кождий є  
своє пан.

### СЦЕНА 10.

Входить Роман і Олекса.

**Роман.** Слава Богу!

**Іван.** Ніби на віки! А що скажете  
нового?

**Роман.** Ми збираємо на нашу читальню, в якій мають учити ся і наші діти і старші. як любити св. Русь і як жити для її і свого добра. Так просимо, причиніть ся до загального добра і офіруйте пару центів.

**Іван.** На читальню! Ба, де гроша взяти, робота не йде..



**Олекса.** Ваш син-же голова читальні, то і для вас честь.

**Одарка.** То то та сама, злодій, читальня, га? То так ви єго научили читати, що тата, мами, не шанус? Гей, де моя мітла, я вам дам читальню...

**Сруль.** Так, так, добре кажете.

**Одарка.** З хати мені, диви, чоловік цента жадний, а той єще жабрає.

**Роман.** Не кричїть, ми і так чуємо. Хочете остати темними, незрячими, оставайте, нам не діло до того. Нинї чужинці на вас пальцями показують, а колись діти проклинати вас будуть. З тим і останьте здорові.

(Роман і Олекса виходять).

## СЦЕНА 11.

Попередні без Романа і Олекси.

**Сруль.** Ви, Одарке, дурна бабе, а мудро сказало на них. За тоє дам від себе таке фляшке, що сам цимес. Ну, злий я жид?

(Френк і Іван підносять жида в го-

ру, Одарка, Доця і Проць беруть їх в колесо і співають).

С п і в.

**Всі.** Не потрібно нам науки,  
 Все то пустота,  
 Нам лиш фляшку дайте в руки,  
 Гурей, темнота!  
 А хто вчений губу стуль,  
 Бо так каже мистер Сруль. 2  
 (Спускають жида).

**Сруль** Ну, зробім собі ходити.

(Всі виходять крім Френка. Одарка вертає ся з за дверей, підбігає до него і цілує єго).

**Одарка.** Соколику мій, там ковбаса в кухні. (Вибігає).

## СЦЕНА 12.

Френк сам.

**Френк.** Потребую твості ковбаси. Ну, Френк, до роботи і в ноги. Будуть мене поминати до віку, до суду. За годину їде трен, нема що зволікати. Коби хто не підійшов. (Оглядає вікна і двері). Нема... Так до діла. (Виймає

ключ, відчиняє скринку, витягає завінені в шматі гроші і ховає за пазуху, почім замикає скринку). Ось і маєш бабо, банк. На що їм гроші. Має взяти Сруль, волю я. Тепер хіба нема що чекати. Мені не першина таке. Будуть Френка шукати, а Гриця не найдуть. Не даром дурнями родили ся. Гм, якось воно не чесно так без працання іти. Хіба би їм письмо написати. Можна, тепер не скоро вернуть.

(За сценою чути голос Петра): Аспидські двері, ні руш, не хочять самі відчинити ся.

**Френк.** Маєш, лізе сновида в хату. (Йде і відчиняє двері).

### СЦЕНА 13.

Входить Петро до безтяма п'яний.

**Петро.** На силу дійшов. Гей, мой, спати хочу.

**Френк.** А деж ви були?

**Петро.** Спати хочу, чуєш?

Ту, на лаві, я пан. Гроші маю, всьо маю,

їду до краю, чув, я пан! (Кладе ся на лаві).

**Френк.** Чекайте, я вам подушку підложу. (Виходить).

#### СЦЕНА 14.

Петро сам.

**Петро.** Приїду до жінки, гроші привезу. Як що не те, не так, то виблю, нехай знає, з ким діло... (Заспляє).

**Френк** (несе подушку). Петре, ну, піднесіть голову. Де там, як камінь заснув. (Надумує ся). Чекай но, небоже, я тобі ще ліпше постелю. (Заглядає у вікно і двері, вертає до Петра). На що тебе мають черевики гнести? (Легенько розв'язує Петрови черевик, зтягає і виймає з него в шматині гроші. Говорить тихесенько:) Як щастє, то щастє. (Легенько натягає черевик і зав'язує). От, спи, добрий чоловіче. Тепер я просто у Канаду, та своїми дорогами. (Стає на середині сцени).

**Петро** (через сон). Жінко, миску пирогів і курку на стіл. Видиш, що я з дороги...

**Френк.** Прощайте тепер всі, і ти Кейда, і стара Одарка і дурна Дозька. А ти, Петре, там в краю поклони ся всім від мене. Гуд бай, кумпанія. (Бере зі стіни оверковт, натягає на себе і виходить).

#### СЦЕНА 16.

**Петро** (через сон). Сметани до пирогів, знай, що пан з Ямерики приїхав.

Куртина спадає.

## АКТ III.

Сцена так само, як в першій і другій акті.

### СЦЕНА 1.

Петро спить на лаві, як при кінці другого акту. Входить Іван заспаний, знать, що до снана не розбирав ся, іде, бере дзбан з водою і жадно пє.

**Іван.** Ой, палить же, палить. Де до біса так голова розболіла і обручами єї не зібеш. Диви, а Петро сще спить, здорово спить чоловіга. Може би так розбудити, нехай би очуняв ся, можна би і клинок клинцем, як той каже. (Рухає Петра). Петре, прокинь ся, гріх день гаяти, таж від вчєра вєчєра спини. Ну же, вставай!

**Петро** (через сон). Геть жінко, не займай, чуєш. (Через сон відвертає руку і попадає Івана в саме лице).

**Іван.** Видин аспидського сина. На бабу намірив ся, а рідного брата в пику понав. Хиба най спить. А де-ж моя Одарка. мабудь до штору пішла. (Сідає, обернений плечима до Петра). Тепер би

чого доброго поїсти. Капустиці сирії, або селедчика; ні, добре би було журу, або сирватки. Погляну, може що єсть. (Виходить, по хвили вертає, несе пательню, на ній смажена ковбаса, сїдає, як передне). Ковбаса, ніби добра річ, гм, (їсть), зимна, бо зимна, но ковбаса ковбасою. Тільки, що нині ніби п'ятниця, гріх. Е, що там гріх, який гріх, хиба то, що з губи, а не до губи. Прийде смерть, антипо стане в головах, а там ударить грім...

(В ту хвилию Петро, як довгий, падає у сні на землю).

**Іван.** Господи! (Підскакує до гори). Уже і ударив грім (оглядає ся), тільки мабуть не в мене, а в Петра, (стає над ним). Ей, нажльопав ся ти, небоже, до нестямки.

## СЦЕНА 2.

Входять Одарка.

**Одарка.** А се що такого?

**Іван.** Не знаю, чи єго пляк тра-

фив, чи так від себе унав. Хотів розбудити, де там. Спить, а по пиці бє?

**Одарка.** Так тягни єго на постіль, чого ту в день лежати буде.

(Іван бере Петра під пахи і воліче єго до другого руму).

**Іван.** Тяжкий же ти, небоже! Певно з ведро влив вчєра в себе. (Виходить).

**Одарка.** Що се з Френком стало ся? В дома не ночував, мабуть жаль було самому з вечєра оставати і пішов на сусіди. Добрий хлопчина.

**Іван** (вертає). На силу затаскав єго. а на постіль ні думки. Нєхай на земли полежить, скорше вивітріє. (Сідає і їсть).

**Одарка.** А тобі від вчєрашнього підхміля вивітріло, як?

**Іван.** Не цілком єще. (Приглядає ся ковбасі). Гей, жінко, таж тут в ковбасі і какрочі є. З відкіля вони взяли ся?

**Одарка.** Дурний! З відкіля взяли ся. Таж воно єтворіне боже, таж хочє жити.



**Іван.** Справді, що так. (Відкидає що-то на землю і їсть даліше).

**Одарка.** А ти-б, Іване, не сидів, а оглянув ся за роботою. Михайло вимуфував, а рент треба платити. Я-ж з тої сотки не дам ні цента.

**Іван.** А Френк єще не платив?

**Одарка.** Що там Френк. Хлопчина не робить, з чого заплатить? Найде роботу, то віддасть.

**Іван.** Я нічо не кажу, тільки, на що так богацько пащекує. Єму і ковбасу, і кишку, і пражену солонину, а все недогода.

**Одарка.** Е, не пащекуй, небоже. Ліпше йди до штору, принеси хліба і мяса, треба сніданок ладнати. Ну, скорше, чого швасли носом по пустій ринці. Іди же!

**Іван.** Піти, піду. Тільки, що в голіві неначе в млині. Так кажеш, сирії капуста і сироватки?

**Одарка.** Сказив ся, бовдур. Хліба

і порчансу, цілих три фунти. Чекаїн.  
 Возьми еще цибулі й соли. Стривай.  
 Шмальцю пів фунта, бараболь, як зви-  
 чайно. одну головку канусти. Піжди.  
 Як є сир, то возьми два фунти, ні, фунт  
 з половиною, двоє яєць, муки. Ось і все.  
 Стямив все?

**Іван.** Чому-ж би ні. Не нинішній.  
 (Іде до дверей і в самім порозі ударяє  
 головою в голову Доці). Який чорт!  
 Еге, то ви, кумо Доцю? Вибачайте.

(Доця входить. Іван відходить).

### СЦЕНА 3.

**Доця.** Як, кумо, виспали ся?

**Одарка.** Де би там. Як ви пішли,  
 то ми зайшли еще до Моріца, гадаємо,  
 чи там Петра нема. Нема. Найшла ся  
 кумпанія, мало до рана не пересиділи.  
 А мене змлоіло, сама не знаю, як до-  
 мів залізла, та еще з п'яним, старим  
 бовдуром.

**Доця.** А мій, кумо, сказив ся, чи-  
 нає ся, як п'яний плота, що єму хтось

з пуляруна два доляри украв. Цілий день волочив ся, а пам'ять має. Кажу, як до чоловіка, чи ти худобина, цілком з глуздів зійшов, чи що? А він, кумо, за палицю, ледво, що утікла я.

**Одарка.** Всі вони однакові: Або Петро. Де ми за ним не нашукали ся, по всіх шинках. Нема й нема.

**Доця.** Аби не лучило ся що злого, часами горівка може запалити ся, або упаде під кару чоловік.

**Одарка.** Де там, кумо. Приходимо надіднем до дому, а він спить, ось тут на лаві, і до топер спить, на силу старий затаскав єго до бедруму.

**Доця.** А що-ж Френк, пішов до роботи?

**Одарка.** Де-ж для него у нас робота. Делікатний; єму тільки пером писати. Не знаю де він, але дома не ночував.

**Доця.** З жалю, кумусенько. Хиба-ж не знаєте, що єму тато помер?

**Одарка.** Та де тато. Мама померла.

**Доця.** Говоріть, кумо. Присясти, що тато. Сам мені ось тутечки сказав, що тато.

**Одарка.** Що вам, кумо, такого, з мамн, та єще чужої, тата робите. Я-ж лїпше знаю, він же плакав переді мною, каже: одну я мав, бідний, маму (плачу-чо), та й та померла.

**Доця.** Кудя там. Ось мій Проць ту дрїмав, а ваш пішов зі Срулем до вас ковбасу смажити, а він підійшов і (соромно) поцілував мене. Каже: то з жалю, бо тато мені померли.

**Одарка** (зриває ся). То ви, кумо, з жалю даєте ся цілувати? А може і сама єще до того притягаєш?

**Доця** (зриває ся). Або що? То лише вам можна? Абиь знала, він сказав мені, що любить мене над все.

**Одарка.** Тебе, відьмо? Абиь сконала за ту брехню!

**Доця.** Диви, ніби то всі люди не

знають, що літаєш за ним. спокою сму не даєш!

**Одарка.** Хто таке каже?

**Доця.** Я, я, абись знала, що я!

**Одарка.** Ти? На-ж тобі! [хватає сі за хустку, Доця собі робить то саме і починають водити ся по сцені].

**Доця.** Чекай публіко! Подам я тебе до корту.

**Одарка.** Живцем тя удуну. Дам я тобі хлонця цілувати.

#### СЦЕНА 4.

Входить Кейда.

**Кейда** (несе зі собою клуночок з річачами). А се що? Мамо, що ви поза ранки шьов робите!

(Одарка і Доця пускають ся.)

**Одарка** (до Доці). Піжди, не так я тобі єще доложу.

**Доця.** Зараз підеш до джєлю, зараз, в ту мить! (вибігає).

## СЦЕНА 5.

Одарка, Кейда.

**Кейда.** Що ви, мамо, за лоби берете ся. Атже Доця вам не дарує, вона звісна з того.

**Одарка** (заспанана сідає). Ріпу на поли мені спалить. Диви на ню.

**Кейда.** За що вам пішло? Певно від вчера обі п'яні.

**Одарка.** П'яні, не п'яні, а тобі зась до того. Ти що, зі служби зійшла? Нахвалити ся не могла, а тепер кинула.

**Кейда.** Не ваше діло. А де Френк?

**Одарка.** Бог єго знає. Від вчера не ночував. Десь певно на сусідах. А тобі на що його?

**Кейда.** Треба, хотіла дещо поспитати.

**Одарка.** Чого ти, дівко, за ним літаєш, коли він на тебе і дивити ся не хоче.

**Кейда.** А ви як знаєте, чи хоче, чи не хоче?

**Одарка.** Або-ж я очий не маю, чи як?

**Кейда.** І я маю очі. Встид вам,

хоч ви мені ніби мама, встид вам, що на старі літа дурісте.

**Одарка.** Ти до кого таке кажеш? Хочеш, щобим і тебе спрала, як Доцю?

**Кейда.** То о се вам пішло? Добре знати.

### СЦЕНА 6.

Входить Іван. Несе визанку дров, мішок угля, фаску з москалів, хліб і мітлу.

**Іван.** Все приніс, а капусти і си-  
роватки нема.

**Одарка.** Чи ти з глуздів зійшов?  
Що-ж ти наніс тутки?

**Іван.** Щось казала, то її приніс. З  
пам'яті не збило мене. (Іде до другого  
руму і сейчас вертає ся). А Френк десь  
гуляє, каже шторник, що видів сго на  
дніі, мабуть дес поїхав.

**Одарка.** Де би там їхав, з жалю за  
матірю тоскує, що померла.

### СЦЕНА 7.

Входять Михайло і Оля.

**Михайло.** Слава Ісусу Христу!  
Прийшли ми забрати решту наших до-  
статків. Ну, як проживаєте?

**Іван.** Як звичайно. Сідайте.

**Оля** (сїдає). А ти, Катерино, зійшла зі служби?

**Кейда.** Навірило ся. Найдучо щось ліпшого.

**Іван.** Де-ж тепер живете?

**Одарка.** Що питаєш, треба тобі се знати.

**Михайло.** Живемо між чужими та в спокою. (Іде там, де висять річи). Десь не вижу мого оберковта.

**Одарка.** Десь повісив, там він і буде.

**Михайло.** Нема. Мені то дивно, бо вчора мені казали, що Френк мав єго на собі.

**Одарка.** Може через омибку натягнув місто свого.

**Іван.** Що тобі, бабо. Та він з роду свого не мав.

**Михайло.** А де-ж він є, чи спить єще по панськи?

**Одарка.** Не знаю, бо не ночував в дома.



**Оля.** Може утік де з чужою одежиною?

**Іван.** Чому ні, лучає ся і таке.

**Одарка.** Що вам, за що судите хлопця. Пішов, то поверне, взяв, то і принесе.

(За сценою чути голос Петра). Гей, де я, що то є?

(Іван і Михайло ідуть за сцену).

**Кейда** (до себе). Чогось мені так лячно, чи Френкови не лучило ся що злого.

## СЦЕНА 8.

Входить Петро, за ним Іван і Михайло.

**Петро** (в однім черевіці, другий несе у руках). Гей, люди, таж по грошах ні сліду. Івавт, всі гроші пропали.

**Всі** (в замішаню). Як, гроші пропали, з відки?

**Петро** (падає на крісло). Тутки, в черевіці я носив, єще три сотки були.

**Михайло.** Де-ж ви бували вчера.

**Петро.** Де бував, то бував, а чобо-

та не скидав, і між людьми ніхто не міг скинути. Обікрали мене тутки, у вашому гавзі.

**Одарка.** Таж ми не знаємо, коли ви прийшли, бо нас не було.

**Іван.** Хиба оден Френк знає, бо він остав ся.

**Одарка.** Де би там Френк лакомив ся.

**Михайло.** Ніхто, тільки він. Забрав мій лах і обікрав дядька. Гей, розгляньте ся по хаті, чи єще чого не достас?

**Іван.** А ти, Одарко, де маєш гроші?

**Одарка.** Не бій ся, вони у мене під замком.

**Михайло.** То нич, для злодія нема замку, подивіть ся, мамо.

**Одарка** (витягає ключ з кишені). Ключ в мене, а скринка ціла, видите (хоче ключ вложити, не іде). А се що, мабуть не той ключ.

**Михайло** (бере ключ). Таж се ключ від Френкової порожньої скринки.

**Одарка.** Бігме, нічо не пійму.

**Петро.** Люди, кличте поліцію, а чим я заїду до дому.

**Михайло.** Розбийте скринку (бере сокиру, підважує віко і відчиняє).

**Одарка** (шукає в скрині). Матінько чудовна, нема грошей, хтось украв.

**Іван.** Диви, а то штудер, не злодій.

**Михайло.** Ось, видите, кого ви в домі тримали, та єще єму догаджали.

**Одарка.** А де-ж би він то зробив, такий панич, такий делікатний (ломить руки).

## СЦЕНА 9.

Входить Сруль.

**Сруль.** Що, Петро, з тобою? Я шукаю і шукаю і найти не могу.

**Петро.** Дай мені спокій. А що я пічну?

**Сруль.** Що ся стало?

**Іван.** Біда й тільки.

**Михайло.** Френк обікрав дядька на три сотки, украв мамі сотку, взяв мій оберковт і пронав.

**Одарка.** Чекай, може то не він.

**Сруль.** Чому не він? Або воно не злодій? Як не хоче робити, а бреше, то певно злодій.

**Петро.** Як я заїду до жінки, до дитий?

**Сруль.** Ти, Петро, не жури собі. Ти не заїдеш, бо не поїдеш. А чому ти не тримало ся мене? Ну, пішки не заїдеш. Чекайте. Я буду зараз дати знати на поліц-стейшен, нехай шукають, то великі гроші. (Вибігає).

### СЦЕНА 10.

Ті самі без жида.

**Петро.** Ліпше мені було під землю запасти ся.

**Одарка.** А де-ж моя праця?

**Іван.** Ти не побивай ся, Петре, бо ще заслабнеш. Може би тобі принести чим підкріпити ся, дрібняки маєш ще мати.

**Одарка.** Аби не сконав, хто мою працю взяв:

(Михайло, Кейда і Оля вже від хвилі вийшли до другого руму).

**Іван.** А хто-ж би взяв, як не той шибеннк? Не даром ти сго, як пацюка, годувала.

### СЦЕНА 11.

Входять Проць і Доця.

**Проць.** Хе, хе, хе! Що ви, кумо, до моєї баби до бійки ставите ся, хе, хе, хе. Хочете ганьби, чи як?

**Іван.** Що вам, Процю! Дивіть, у нас нещастє.

**Проць.** Хе, хе, хе, а яке?

**Іван.** Хтось обікрав Петра до чиста, а нам зі скринки витягнув цілу сотку, щосьмо взяли за ґрунт, і пропав.

**Одарка.** Аби конав і не сконав.

**Проць.** Хе, хе, хе! Мені также вчєра якась чортівська сила два доляри витягла з пуляруша. А хто-ж би то обікрав вас так?

**Іван.** Хто-ж, тільки Френк, бо пропав десь.

## СЦЕНА 12.

Входять Михайло, Оля, Кейда.

**Михайло.** З річний більше нічо не хибує.

**Оля.** Мав гроші, на що єму більше.

**Проць.** Дивіть, який цікавий, хе, хе, хе.

**Доця** (до Одарки). Кумо, що було, то було, а ви не плачте. Такий злюдій, чув хто?

(За сценою чути свист листоноса і клич: Джан Тершморда!).

**Іван** (в дверех). Гір! (вибігає і за хвилю приносить письмо). Письмо, від кого би се? Я не письменний, ну же, Михайле, читай.

**Михайло** (бере письмо і оглядає). То надано тут, вчера вечером (роздирає, всі окружають єго). То від Френка.

**Всі.** А диви!

**Одарка.** Читай, що він пише, певно поїхав маму ховати.

**Доця.** Тата, кумо, не маму.

**Михайло** (читає). „Дорогий мистер Джян Держиморда!“

**Іван.** То ніби я.

**Михайло** (читає). „І дорога місис Одарка!“

**Одарка.** Добрий хлопець, пам'ятає на мене.

**Михайло** (читає). „Даруйте, що я не міг попрощатися з вами, бо ви всі десь пили, як свині, а мені було спішно їхати на шлюб мого небіщика тата з мамою, бо за життя вони не мали на то часу“.

**Доця.** Чуєте, кумо?

**Михайло** (читає). „Дякую вам за борд і вікт. Вам, Одарко, дякую, що ви мене голубом називали, добре годували і заслиненою губою цілували, аж мені в животі все відбивало ся“.

**Іван.** О, що я чую.

**Михайло** (читає). „За то на пам'ятку я взяв собі зі скрині всьо, що було там в грошах, і сховав до свого банку“.  
(Говорить) Ось і маєте.

**Одарка.** Злодій, злодій, а здох бись!

**Михайло** (читає). „Вашого брата Петра гнетли черевики, я перерізав його і онучу взяв собі на пам'ятку. Як ся добробить другий раз, нехай дасть мені знати. Куму Доцю, за то, що украла вчора дурному Процеві два доляри і дала мені, я поцілував два рази, а Проць нехай їй решту доложить“.

**Проць.** Хе, хе, хе! А що, бабо, тепер зробим порахунок.

**Михайло** (читає). „Кейді скажіть, нехай чекає на мене до суду, до віку, а я тоді верну і вона утікне зі мною до Нью Йорку“.

**Кейда** (з криком). Боже мій (падає на лаву)! Я-ж єму дала мою банкову книжку на 150 долярів.

**Оля.** На що-ж ти давала?

**Кейда.** Ми мали нині вечір їхати до Нью Йорку шлюб брати.

**Михайло** (читає). „За все те дякую. Прошу, памятайте на мене, а шукайте



мене добре, абиşte найшли. Френка можете клясти, бо я не Френк, а инакше ся називаю, але того вам не треба знати. Так бувайте здорові, чого і собі желас, ваш Френк“.

(Хвиля тишини).

**Михайло.** Ось і все.

**Одарка.** Всьо забрав, нічо не остало.

**Михайло.** Ні, остала ганьба і встид на ціле житє і на цілий рід.

**Одарка.** А хто-ж думав, що він такий шибеник. (До Кейди): Ти-ж, дівко, де очи мала, що?

**Кейда.** Я дівка, мені не дивота, а ви, мама, жінка, і ви на публіку водили ся з ним.

**Іван.** То ніби не ладно, я сам таке кажу.

**Проць.** Хе, хе, хе, баби ви, баби! Вас би так зіпрати, як я свою Доцю оперу; що здорового місця на ній не буде. (До Доці): Марш мені до дому! хе, хе, хе, дам я тобі цілувати ся.

**Петро.** І що-ж я пічну тепер? Коби хоть зловили єго.

**Михайло.** То трудно. Ви, дядьку, тяжко гарували, літами робили, доробили ся, а там, через п'ятику на діда зішли. Се божа кара, прийміть єї. Зачинайте на ново, а горівки нї до губи.

**Петро.** Перед образами клену ся, що більше єї, не то пити, а видіти не хочу.

**Одарка.** А що-ж ми пічнемо?

**Михайло.** Не мені вас научати, бо-ж я дитина ваша. Але ідіть до других, вони вас научать, що де темнота, там прокляте, там божий гнів. Киньте п'ятику, памятайте на старі літа, а Бог вас не покине.

**Іван.** Так, так, всьо через виску, а єще яку паскудь жиди уллють, най їх.

**Михайло.** Ти, Катерино, вертай до служби і не вір леда пройдисвіту. Чесна дівчина все найде своє щастє. Беріть ся всі до роботи, забудьте на давне житє, а віджиєте.

**Проць.** Хе, хе, хе, певно, що так.

### СЦЕНА 13.

Вбігає Сруль.

**Сруль.** Я вже було всюда де треба. Вже єму шукають. Знаєте, тото злодій написало до мене карткес. Знаєте, що воно написало? Воно, той лайдак, написало, що я злодій. Чув хто таке?

**Михайло.** Не одно ми чули. Ви, Срулю, минайте сю хату, а минайте всі руські хати. Тоді і гаразд між нами буде.

**Сруль.** Ну, ну, я і сам так хочу. На що мені до вас ходити, коли ви будете до мене ходити. Я піпов. (Виходить).

### СЦЕНА 14.

**Михайло.** Нещасний рід, що сам шукає неволі, сам лізе в ярмо і з лица сонця утікає в сумраки і тьму. Дай Боже, щоби ліпший розум вступив між нас, щоби і ми стреміти стали до долі, волі, свободи.

**Оля.** Амінь.

Куртина спадає.

# Деклямації

ОЛЕКСА КОЛЕССА.

## В СВІТ ЗА ОЧІ.

Ранні зорі серед неба мерехтіли,  
Як лебеді тиху воду сколотили.  
Не лебеді зколотили крилоньками:  
Виходили бідні люди з дітоньками.  
У незнану вибірались сторіноньку,  
Покидали свою рідну родиноньку...  
Покидали рідні хати без опіки,  
Мандрували за далекі гори-ріки.  
Може річку глибокую переплинем,  
А у рідній сторіноньці, марно згинем.  
Ой, чужая сторінонька, чужі люди,  
Та вже гірше на всім світі нам не буде!..  
Ой, далека сторінонька і незнана...  
А у рідній, що заробиш, все для пана.  
Опадають чорні руки од роботи;  
Марно гинуть наші діти по-під плоти...  
Та не жаль нам працювати-гарувати,  
Аби пальців із голоду не глодати!..

\*

\*

\*

Ой, од вітру дібрівонька застогнала;  
Родинопька на одході заридала.  
Ой, нема вже у коморі анї ниматки:  
Все забрали комисарі за податки!..  
Обшукали бідні люди всі куточки,  
Та й забрали із собою дві сорочки...  
Зайшла мати до пустої до комори,  
Та й винайшла шкірку хліба для дїтвори...  
Обходили рідну хату на всі боки,  
Обіймив їх сіру душу жаль глибокий.  
— „Хато ж моя рідненькая, не моя ти!  
Буде в тобі жид-невіра панувати!..“  
Вийшли ж вони за ворота з дітоньками,  
Оглянулись, залилися слїзоньками...  
Вийшли ж вони за високі перелази;  
Вертали ся із дороги ще два рази,  
Вернули ся—заглянули до хатини:  
Стоїть пуста, обідрана, голі стїни...  
Вийшли ж вони по-за село аж на ниву,  
Та згадали свою долю нещасливу.  
Припав батько до облогу та ридає,  
І себе, й людей, і світ весь проклинає.  
— „Або верніть молодую мою силу,

Або верніть батьківську землю милу!  
 Візьміть решту мого поту із сльозами,  
 Верніть поле, загарбане лихварями...  
 Рілле ж моя, кривавице, не моя ти!...  
 Тяжко ж тебе, рідна ниво, покидати...“  
 Взяли своєї землі грудку у шматину,  
 Щоби було що покласти в домовину.  
 По тім боці оглянулись із-під гаю:  
 —„Будь здоровий, нещасливий рідний  
 краю!..“

\*            \*            \*

—„Куди ж ви ся, сірі гуси, збираєте?  
 Доріженьки далекої не знаєте!“  
 —„Однаково загинати у дорозі,  
 Або дома із голоду на морозі.  
 —„Ой, чого ви, бідні люди, виходили?—  
 Панські стрільці всі дороги обступили!“  
 —„Нема в світі таких стрільців і не буде,  
 Та щоби їх бояли ся бідні люди!..“  
 —„Ой, верніть ся, бідні люди, од гряниці,  
 Дістанете за день жнива сніп пшениці...  
 Ой, верніть ся, бідні люди, в свої села:  
 Без вас панам годинонька невесе́ла.

Ой, верніть ся, бідні люди, в свої хати:  
Нема кому панам з поля позбирати!..“  
— „Де ж ви тоді, приятелі, пробували,  
Як з голоду наші діти умлівали?  
Ой, як ви нас принімали на зарібки,  
Не мали ви тоді серця ані дрібки...  
Не знали ми порятунку, ні потіхи,  
Як жиди нас виганяли із-під стріхи...  
Хоч голодно і холодно, болять ноги,  
Не будемо вертати ся із дороги!..  
Не дай, Боже, за те кари та над вами,  
Що пустили ви по світі нас з торбами!..  
Хоч будете каяти ся без облуди,  
Тоді для вас порятунку вже не буде!..  
Бодай же ви не зазнали та ніколи,  
Як то тяжко покидати рідне поле...  
Бодай же ви не зазнали і на віки,  
Як то тяжко йти світами, як каліки...  
Бодай же вам не снило ся серед ночі,  
Як то гірко мандрувати в світ за очі!..“



